

ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ

ΗΜΕΡΗΣΙΩΝ ΚΑΙ ΕΣΠΕΡΙΝΩΝ ΓΕΝΙΚΩΝ ΛΥΚΕΙΩΝ

ΤΕΤΑΡΤΗ 12 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 2023 - ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ:

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ

ΣΥΝΟΛΟ ΣΕΛΙΔΩΝ: ΟΚΤΩ (8)

A. ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Πλάτων, *Πολιτεία*, 519d-520a

Ἐπελάθου, ἦν δ' ἐγώ, πάλιν, ὦ φίλε, ὅτι νόμῳ οὐ τοῦτο μέλει, ὅπως ἔν τι γένος ἐν πόλει διαφερόντως εὖ πράξει, ἀλλ' ἐν ὅλῃ τῇ πόλει τοῦτο μηχανᾶται ἐγγενέσθαι, συναρμόττων τοὺς πολίτας πειθοῖ τε καὶ ἀνάγκῃ, ποιῶν μεταδιδόναι ἀλλήλοις τῆς ὠφελίας ἦν ἂν ἕκαστοι τὸ κοινὸν δυνατοὶ ὥσιν ὠφελεῖν καὶ αὐτὸς ἐμποιῶν τοιοῦτους ἄνδρας ἐν τῇ πόλει, οὐχ ἵνα ἀφιῆ τρέπεσθαι ὅπῃ ἕκαστος βούλεται, ἀλλ' ἵνα καταχρηῆται αὐτὸς αὐτοῖς ἐπὶ τὸν σύνδεσμον τῆς πόλεως.

Αριστοτέλης, *Ἠθικά Νικομάχεια*, B1, 5-8, 1103b2-25

Μαρτυρεῖ δὲ καὶ τὸ γινόμενον ἐν ταῖς πόλεσιν· οἱ γὰρ νομοθέται τοὺς πολίτας ἐθίζοντες ποιοῦσιν ἀγαθοὺς, καὶ τὸ μὲν βούλημα παντὸς νομοθέτου τοῦτ' ἐστίν, ὅσοι δὲ μὴ εὖ αὐτὸ ποιοῦσιν ἀμαρτάνουσιν, καὶ διαφέρει τούτῳ πολιτεία πολιτείας ἀγαθὴ φαύλης. Ἔτι ἐκ τῶν αὐτῶν καὶ διὰ τῶν αὐτῶν καὶ γίνεται πᾶσα ἀρετὴ καὶ φθείρεται, ὁμοίως δὲ καὶ τέχνη· ἐκ γὰρ τοῦ κιθαρίζειν καὶ οἱ ἀγαθοὶ καὶ κακοὶ γίνονται κιθαρισταί. Ἀνάλογον δὲ καὶ οἰκοδόμοι καὶ οἱ λοιποὶ πάντες· ἐκ μὲν γὰρ τοῦ εὖ οἰκοδομεῖν ἀγαθοὶ οἰκοδόμοι ἔσονται, ἐκ δὲ τοῦ κακῶς κακοί. Εἰ γὰρ μὴ οὕτως εἶχεν, οὐδὲν ἂν ἔδει τοῦ διδάξοντος, ἀλλὰ πάντες ἂν ἐγίνοντο ἀγαθοὶ ἢ κακοί.

Οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τῶν ἀρετῶν ἔχει· πράττοντες γὰρ τὰ ἐν τοῖς συναλλάγμασι τοῖς πρὸς τοὺς ἀνθρώπους γινόμεθα οἱ μὲν δίκαιοι οἱ δὲ ἄδικοι, πράττοντες δὲ τὰ ἐν τοῖς δεινοῖς καὶ ἐθιζόμενοι φοβεῖσθαι ἢ θαρρεῖν οἱ μὲν ἀνδρεῖοι οἱ δὲ δειλοί. Ὅμοίως δὲ καὶ τὰ περὶ τὰς ἐπιθυμίας ἔχει καὶ τὰ περὶ τὰς ὀργάς· οἱ μὲν γὰρ σώφρονες καὶ πρᾶοι γίνονται, οἱ δ' ἀκόλαστοι καὶ ὀργίλοι, οἱ μὲν ἐκ τοῦ οὕτως ἐν αὐτοῖς ἀναστρέφεσθαι, οἱ δὲ ἐκ τοῦ οὕτως. Καὶ ἐνὶ δὴ λόγῳ ἐκ τῶν ὁμοίων ἐνεργειῶν αἱ ἕξεις γίνονται. Διὸ δεῖ τὰς ἐνεργείας ποιας ἀποδιδόναι· κατὰ γὰρ τὰς τούτων διαφορὰς ἀκολουθοῦσιν αἱ ἕξεις. Οὐ μικρὸν οὖν διαφέρει τὸ οὕτως ἢ οὕτως εὐθύς ἐκ νέων ἐθίζεσθαι, ἀλλὰ πάμπλου, μᾶλλον δὲ τὸ πᾶν.

A1.α. Να γράψετε στο τετράδιό σας τον αριθμό που αντιστοιχεί σε καθεμιά από τις παρακάτω περιόδους λόγου και δίπλα σε αυτόν τη λέξη «**Σωστό**», αν είναι σωστή, ή τη λέξη «**Λάθος**», αν είναι λανθασμένη, με βάση το αρχαίο κείμενο **[μονάδες 4]** και να τεκμηριώσετε κάθε απάντησή σας γράφοντας τις λέξεις/φράσεις του αρχαίου κειμένου που την επιβεβαιώνουν **[μονάδες 4]**:

1. Όλοι οι νομοθέτες επιτυγχάνουν να κάνουν τους πολίτες ηθικά ενάρετους.
2. Ο Αριστοτέλης υποστηρίζει ότι οι άνθρωποι διακρίνονται σε καλούς ή κακούς εκ γενετής.
3. Ο Αριστοτέλης υποστηρίζει ότι οι αρετές εμπεδώνονται και φθείρονται για τους ίδιους λόγους.
4. Η ανδρεία και η σωφροσύνη ως αρετές εκδηλώνονται στις καθημερινές συναλλαγές με τους άλλους ανθρώπους.

Μονάδες 8

A1.β. «ἀλλ' ἵνα καταχρῆται αὐτὸς αὐτοῖς ἐπὶ τὸν σύνδεσμον τῆς πόλεως». Σε ποιους όρους του α΄ αποσπάσματος από το πρωτότυπο κείμενο που δίνεται αναφέρονται οι αντωνυμίες «**αὐτός**» και «**αὐτοῖς**»;

Μονάδες 2

B1. Αξιοποιώντας τόσο στοιχεία από το απόσπασμα από την *Πολιτεία* του Πλάτωνα όσο και από την πρώτη παράγραφο από το απόσπασμα των *Ηθικών Νικομαχείων* του Αριστοτέλη να σχολιάσετε τον παιδαγωγικό ρόλο του νόμου και τη στενή σχέση ηθικής και πολιτικής.

Μονάδες 10

B2. Να αντιστοιχίσετε καθεμία από τις φράσεις της στήλης Α του παρακάτω πίνακα με μία φράση από τη στήλη Β που συμπληρώνει ορθά το νόημά της.

Στήλη Α	Στήλη Β
1. Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη ο Σωκράτης χρησιμοποίησε κυρίως	α. την παραγωγική μέθοδο.
	β. την επαγωγική μέθοδο.
	γ. τη διάλεξη.
2. Ο Πλάτων	α. πίστεψε ότι θα μπορούσε να μεταμορφώσει τον Δίωνα σε φιλόσοφο - βασιλέα.
	β. καταγόταν από αριστοκρατική οικογένεια.
	γ. έγραψε τα <i>Μετὰ τὰ Φυσικά</i> .
3. Μετά την επιστροφή από το πρώτο ταξίδι του στη Σικελία, ο Πλάτων	α. ίδρυσε την Ακαδημία.
	β. ασχολήθηκε με την ποίηση.
	γ. γνώρισε τον Σωκράτη.
4. Στο πρώτο στάδιο της αγωγής των φυλάκων επιδιώκεται	α. η εξισορρόπηση της μουσικής αγωγής και των μαθηματικών.
	β. η μελέτη των μαθηματικών.
	γ. η εξισορρόπηση γυμναστικής και μουσικής αγωγής.
5. Στην <i>Πολιτεία</i> το συμφέρον του ισχυρού καθορίζει το τι είναι δίκαιο σύμφωνα με τον	α. Πολέμαρχο.
	β. Θρασύμαχο
	γ. Γλαύκωνα.

Μονάδες 10

B3.α. Να αντιστοιχίσετε τις λέξεις της **στήλης Α** με τις ετυμολογικά συγγενείς τους στη **στήλη Β**. Δύο λέξεις στη **στήλη Β** περισσεύουν:

Στήλη Α	Στήλη Β
1. διαφερόντως	α. διάλειμμα
2. άφιγή	β. διηνεκής
3. λοιποί	γ. θέαση
4. σύνδεσμον	δ. εξουσία
5. νομοθέται	ε. θήκη
6. ἔξεις	στ. σχεδόν
	ζ. κάθετος
	η. υπόδημα

Μονάδες 6

B3.β. καταχρήται, συναλλάγμασι: Για καθεμιά από τις λέξεις που σας δίνονται να γράψετε μία περίοδο λόγου στα Νέα Ελληνικά, όπου η ίδια λέξη, σε οποιαδήποτε μορφή της (πτώση, αριθμό, έγκλιση, χρόνο, πρόσωπο), θα χρησιμοποιείται με διαφορετική σημασία από αυτήν που έχει στο αρχαίο κείμενο. Να μην αλλάξετε το μέρος του λόγου στο οποίο βρίσκονται ήδη οι λέξεις.

Μονάδες 4

B4. ΠΑΡΑΛΛΗΛΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Πλάτων, Νόμοι, 643a

ΑΘΗΝΑΙΟΣ: Λέγω, λοιπόν, και υποστηρίζω ότι όποιος άνθρωπος έχει σκοπό να γίνει ενάρετος σε ό,τι τον ενδιαφέρει, πρέπει να ασχολείται από την πρώτη του παιδική ηλικία αστεία και σοβαρά με τα σχετικά ζητήματα του κλάδου του. Όποιος θέλει, παραδείγματος χάριν, να γίνει καλός γεωργός ή οικοδόμος, ο δεύτερος πρέπει να παίζει χτίζοντας κανένα παιδιάστικο οικοδόμημα, κι ο πρώτος να καλλιεργεί τη γη. Κι όποιος ανατρέφει τον καθένα απ' αυτούς τους δυο, πρέπει να τους φτιάχνει μικρά εργαλεία, απομιμήσεις των αληθινών. Επίσης όσα μαθήματα πρέπει να μάθει, να τα προμελετά. Ο οικοδόμος, λόγου χάριν, να μάθει να χρησιμοποιεί το μέτρο, ή το νήμα της στάθμης και ο πολεμιστής να καβαλλικεύει παίζοντας τα άλογα ή κάμνοντας κάτι παρόμοιο, και να προσπαθεί ο νομοθέτης με τα παιχνίδια να στρέφει τις απολαύσεις και τις επιθυμίες των παιδιών εκεί όπου όταν φτάσουν πρέπει να τελειώσουν. Βασικό, λοιπόν, σκοπό της παιδείας νομίζουμε την σωστή ανατροφή που, με το παιχνίδι, θα οδηγήσει όσο το δυνατό αποτελεσματικότερα την ψυχή του παιδιού ν' αγαπήσει με όλη του την ύπαρξη εκείνο, στο οποίο όταν γίνει άντρας, θα παραστεί ανάγκη να είναι τέλειος. (...) Ας μην αφήσουμε λοιπόν, χωρίς ορισμό το θέμα, τι ονομάζουμε παιδεία.[...] Παιδεία είναι εκείνη που γυμνάζει τον άνθρωπο από την παιδική ηλικία στην αρετή και του εμπνέει σφοδρή επιθυμία να την αγαπήσει και να γίνει τέλειος πολίτης, που να ξέρει να κυβερνά και να υπακούει στους νόμους σύμφωνα με το πνεύμα της δικαιοσύνης. Αυτό το είδος της ανατροφής καθορίζει, όπως μου φαίνεται, ο λόγος μας και τώρα μονάχα αυτήν θέλει να ονομάσει παιδεία.

Μτφρ. Κ. Φίλιππας

Στο παραπάνω κείμενο ένας από τους συνομιλητές του πλατωνικού διαλόγου, ο Αθηναίος, αναφέρεται στην ιδανική παιδεία και τη συμβολή της στη διαμόρφωση του τέλειου πολίτη. Να συγκρίνετε τις απόψεις του με τις αντίστοιχες απόψεις που εκφράζει ο Αριστοτέλης στα συμπεράσματά του «**Εἰ γὰρ μὴ οὕτως εἶχεν, οὐδὲν ἂν ἔδει τοῦ διδάξοντος, ἀλλὰ πάντες ἂν ἐγίνοντο ἀγαθοὶ ἢ κακοί.**» και «**Οὐ μικρὸν οὖν διαφέρει τὸ οὕτως ἢ οὕτως εὐθύς ἐκ νέων ἐθίζεσθαι, ἀλλὰ πάμπλου, μᾶλλον δὲ τὸ πᾶν.**»

Μονάδες 10

Γ. ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Δημοσθένους, *περὶ τῶν συμμοριῶν*, 35-38

Το 354 π.Χ. η κοινή γνώμη της Αθήνας πιέζει για κήρυξη πολέμου εναντίον των Περσών. Στον «περὶ συμμοριῶν» λόγο του ο Δημοσθένης θεωρεῖ ασύμφορη για την Αθήνα τη διεξαγωγή επιθετικού πολέμου εναντίον του Πέρση βασιλιά και προτρέπει τους συμπατριώτες του να μην αναλάβουν την πρωτοβουλία του πολέμου αλλά να περιμένουν τους Πέρσες να επιτεθούν πρώτοι. Παραδέχεται ότι ο Πέρσης βασιλιάς είναι επικίνδυνος και πρέπει να θεωρεῖται από όλους τους Έλληνες εχθρός. Συμβουλεύει, ωστόσο, τους συμπατριώτες του να μη κινηθούν πρώτοι εναντίον του, αλλά να περιμένουν εκείνον να αρχίσει τις εχθροπραξίες.

ήγοῦμαι τοίνυν ἐγὼ ταύτην τὴν τάξιν τοῦ δικαίου καὶ τοὺς μετ' αὐτῆς ὄντας κρείττους τῶν προδοτῶν καὶ τοῦ βαρβάρου ἔσσεσθαι πρὸς ἅπαντα. ὥστ' οὔτε φοβεῖσθαι φημι δεῖν πέρα τοῦ μετρίου, οὔθ' ὑπαχθῆναι προτέρους ἐκφέρειν τὸν πόλεμον. καὶ μὴν οὐδὲ τῶν ἄλλων οὐδέν' ἂν εἰκότως Ἑλλήνων φοβηθέντα τὸν πόλεμον τοῦτον ὀρώ. τίς γὰρ οὐκ οἶδεν αὐτῶν ὅτι, τέως μὲν κοινὸν ἐχθρὸν ἐκεῖνον ὑπειληφότες ὡμονόουν ἀλλήλοις, πολλῶν ἀγαθῶν ἦσαν κύριοι, ἐπειδὴ δὲ φίλον αὐτὸν νομίσαντες αὐτοῖς ὑπάρχειν περὶ τῶν πρὸς ἑαυτοὺς διηνέχθησαν διαφορῶν, ὅσ' ἂν οὐδὲ καταρώμενος εὖρέ τις αὐτοῖς, τοσαῦτα πεπόνθασι κακά; εἴθ' ὃν ἡ τύχη καὶ τὸ δαιμόνιον φίλον μὲν ἀλυσιπελεῖ, συμφέροντα δ' ἐχθρὸν ἐμφανίζει, τοῦτον ἡμεῖς φοβώμεθα; μηδαμῶς· ἀλλὰ μηδ' ἀδικῶμεν, αὐτῶν ἡμῶν εἵνεκα καὶ τῆς τῶν ἄλλων Ἑλλήνων ταραχῆς καὶ ἀπιστίας· [...] φυλάττεσθαί φημι δεῖν μὴ πρόφασιν δῶμεν βασιλεῖ τοῦ τὰ δίκαι' ὑπὲρ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων ζητεῖν· ἡσυχίαν μὲν γὰρ ἐχόντων ὑμῶν ὑποπτος ἂν εἴη τοιοῦτόν τι πράττων, πόλεμον δὲ ποιησαμένων προτέρων εἰκότως ἂν δοκοίη διὰ τὴν πρὸς ὑμᾶς ἐχθραν τοῖς ἄλλοις φίλος εἶναι βούλεσθαι. μὴ οὖν ἐξελέγξῃθ' ὡς κακῶς ἔχει τὰ Ἑλληνικά, συγκαλοῦντες ὅτ' οὐ πείσονται, καὶ πολεμοῦντες ὅτ' οὐ δυνήσεσθε· ἀλλ' ἔχεθ' ἡσυχίαν θαρροῦντες καὶ παρασκευαζόμενοι.

ὑπάγομαι: παρασύρομαι

τέως: ὅσο

ὑπολαμβάνω: θεωρῶ

ἐξελέγχω: φανερώνω

Γ1. Να μεταφράσετε το απόσπασμα: «ήγοῦμαι τοίνυν ἐγὼ... πολλῶν ἀγαθῶν ἦσαν κύριοι».

Μονάδες 20

Γ2. Για ποιους λόγους ο Δημοσθένης προτρέπει τους συμπατριώτες του να μη δώσουν πρόφαση στον Πέρση βασιλιά να παρέμβει στα ελληνικά πράγματα;

Μονάδες 10

Γ3.α. «ὥστ' οὔτε φοβεῖσθαί φημι δεῖν πέρα τοῦ μετρίου, οὔθ' ὑπαχθῆναι προτέρους ἐκφέρειν τὸν πόλεμον». Να μεταφέρετε τους ρηματικούς τύπους του αποσπάσματος στο γ' ενικό υποτακτικής του ίδιου χρόνου στην ίδια φωνή.

Μονάδες 5

Γ3.β. «ὑποπτος ἂν εἴη τοιοῦτόν τι πράττων». Να μεταφέρετε τους κλιτούς τύπους του αποσπάσματος στην ίδια πτώση του άλλου αριθμού.

Μονάδες 5

Γ4.α. τὴν τάξιν, αὐτῶν, φυλάττεσθαι, βασιλεῖ. Να αναγνωρίσετε συντακτικά τους παραπάνω υπογραμμισμένους όρους του κειμένου.

Μονάδες 4

Γ4.β. «ἔχεθ' ἡσυχίαν θαρροῦντες καὶ παρασκευαζόμενοι». Να μεταφέρετε το παραπάνω απόσπασμα στον πλάγιο λόγο με εξάρτηση από τη φράση «Δημοσθένης κελεύει Ἀθηναίους».

Μονάδες 3

Γ4.γ. «ἡσυχίαν μὲν γὰρ ἔχόντων ὑμῶν ὑποπτος ἂν εἴη». Να ξαναγράψετε το απόσπασμα αντικαθιστώντας τη μετοχή με ισοδύναμη συντακτικά έκφραση.

Μονάδες 3

ΟΔΗΓΙΕΣ (για τους εξεταζομένους)

1. Στο εξώφυλλο να γράψετε το εξεταζόμενο μάθημα. Στο εσώφυλλο πάνω-πάνω να συμπληρώσετε τα ατομικά σας στοιχεία. Στην αρχή των απαντήσεών σας να γράψετε πάνω-πάνω την ημερομηνία και το εξεταζόμενο μάθημα. Να μην αντιγράψετε τα θέματα στο τετράδιο και να μη γράψετε πουθενά στις απαντήσεις σας το όνομά σας.
2. Να γράψετε το ονοματεπώνυμό σας στο πάνω μέρος των φωτοαντιγράφων, αμέσως μόλις σας παραδοθούν. Τυχόν σημειώσεις σας πάνω στα θέματα δεν θα βαθμολογηθούν σε καμία περίπτωση. Κατά την αποχώρησή σας, να παραδώσετε μαζί με το τετράδιο και τα φωτοαντίγραφα.
3. Να απαντήσετε στο τετράδιό σας σε όλα τα θέματα μόνο με μπλε ή μόνο με μαύρο στυλό με μελάνι που δεν σβήνει.
4. Κάθε απάντηση τεκμηριωμένη είναι αποδεκτή.
5. Διάρκεια εξέτασης: τρεις (3) ώρες μετά τη διανομή των φωτοαντιγράφων.
6. Χρόνος δυνατής αποχώρησης: 10.00 π.μ.

**ΣΑΣ ΕΥΧΟΜΑΣΤΕ ΚΑΛΗ ΕΠΙΤΥΧΙΑ
ΤΕΛΟΣ ΜΗΝΥΜΑΤΟΣ**